

נפלאות מתורתך

משיעורי הרב יצחק גינזבורג שליט"א

שנאת רע

היהדות אינה "דת של שנאה", חלילה, אבל היא גם לא "דת של אהבה". היא "דת האמת" ולכן היא אינה גורסת אהבה ללא גבולות. יש גבול לאהבה, כי (עדיין) יש רע בעולם, ואם תאהב אותו הרי אתה מזדהה איתו, מסכים לו ומוותר לו, ועד מהרה הוא יפוך לחלק ממך. בתרבות שאינה יודעת לעשות את ההבחנה הזו, יש משהו רקוב. פרחים, שלום ואהבה - הם דבר נהדר, אבל כשהם ממלאים את כל האופק, ללא כל אבחנה, הפרחים ידפו צחנה, האהבה תהפך לאטימות ושנאה, והשלום יהיה כניעה לעריצות ולאלימות.

תייר שיקלע לשכונה יהודית בחג הפורים יתרשם שמדובר בקרבן נחמד, ססגוני וחגיגי, שמח ומבדח. כולם טובי לב ומאירי פנים, ממש מחבקים זה את זה ברחוב. אבל כשעוסקים מעט יותר בתוכן של חג הפורים, מגלים של הכל רק אהבה פשוטה הנשפכת על גדותיה.

פורים הוא חג של הפכים, ומול כל דמות האהבה ואהודה מובאת, כאנטי-תזה, דמות שלילית ושנואה, כמו בפיט המפורסם שנאמר לאחר קריאת המגילה: "אורו המן אשר בקש לאבדי - ברוך מרדכי היהודי. אורוה זרש אשת מפחידי - ברוכה אסתר בעדי". האם אפשר לתאר את פורים ללא המן הרשע? בלעדיו אין התחלה ואין סוף לסיפור המגילה. ומה יעשו הילדים המצפים בכליון עינים לרגע שבו תשמע המלה 'המן', וכל הרעשנים וכל-הנשק יפצחו במקהלה? ומה היינו עושים בלי אזני-המן... אבל כשמעלים דמות כהמן הרשע לקדמת הבמה, נראה שמעצמים לא רק את רגשות היהודיה והשמחה, האהבה והרעות, אלא גם את הרגשות השליליים כלפי מי שממלא את תפקיד הרשע-הנבל במחזה. האם יכול להיות שאנו מטפחים את השנאה?

לאחר ששמענו קריאת מגילה (והרעשנו כראוי ב'המן'), לאחר שקיימנו משלוח מנות ומתנות לאביונים בעין יפה, עם הרבה חיבוקים וחיוכים מכל הלב - נשב יחד לסעודת פורים. "נכנס יין, יצא סוד", אפשר להסיר מסכות ולגלות מה באמת אנו חושבים על השנאה, ואיזו נוסחת-פלא יכולה להיות בפנימיות התורה להמתיק מושג טעון כמו זה.

אהבה

אין ספק שהתורה מדגישה את האהבה כערך יסודי. הכוח החיובי שלנו, המניע האקטיבי, הוא האהבה. הקב"ה ברא את העולם מתוך אהבה, "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", "אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת". וגם אנו מתחילים באהבה - החל מהמון אהבה וטוב שמרעיפים על התינוק, המשך בהצהרה יומית חוזרת (במלוא הכוונה) לפני תפילת השחר "הריני מקבל עלי מצות עשה של 'ואהבת לרעך כמוך'", ועד השיא שאנו מטפסים אליו פעמיים ביום: "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך".

היהדות מתחילה באברהם אבינו, האיש שלימד מהי אמונה ומהי אהבה, "אברהם אהבי" הגומל חסד לכל - וכל אחד פוסע בעקבות אברהם, באהבה רבה, גדלה והולכת. כך לימד רבי עקיבא "ואהבת לרעך כמוך - זה כלל גדול בתורה". וכך גם לפי הקבלה, מדת החסד והאהבה היא הראשונה והעיקרית מבין מדות הלב, הממשיכה ומלווה את כל המדות.

את השנאה, לעומת זאת, כמעט לא נמצא במקורות בהקשר חיובי. בהחלט, יש דין ומשפט, יש ענישה ויש גם מלחמה - וצריך לדעת לנהוג בהם במקום הנכון. צריך לדעת להבחין בין טוב לרע, ולהשמר היטב מליפול ברשתו של הרע, "סור מרע ועשה טוב" - אבל המטען החיובי מתייחס לטוב, "עשה טוב" ואילו עם הרע אל תתעסק, ברח ממנו. הדבר מודגש במיוחד בתורת החסידות, שנקראת על שם מדת החסד, המפרשת את הפסוק "סור מרע ועשה טוב" - סור מרע על-ידי שתעשה טוב. כי "מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך", ואת החושך לא מגרשים במקלות אלא בתוספת אור.

במערכת הספירות הקבלית, ספירת החסד נמצאת בצד ימין - בהתאמה ליד ימין בגוף האדם, "וימינו תחבקיני" - ולעומתה נמצאת ספירת הגבורה בצד שמאל, כיד שמאל בגוף האדם, "שמאל דוחה וימין מקרבת". הנפש חייבת להפעיל את מכלול התכונות שלה, מימין ומשמאל, באופן חיובי, אבל גם כאן כמדה הנפשית-הפנימית של ספירת הגבורה מוזכרת, כמעט תמיד, מדת היראה, ולא השנאה.

גבול האהבה

ובכל זאת, האהבה אינה הכל. היא ערך חשוב ונפלא, אבל היא לא ערך עליון שאין עוד מלבדו. אמירה כזו עלולה לגרום 'כאב בטן' לחלק מהקוראים, בעיקר למי שגדל על ברכי התרבות המערבית-המודרנית, ולכן נבקש מהקוראים להחזיק לרגע את הבטן ולהפעיל את הראש.

פסוק מפורסם בספר תהלים אומר "אהבי ה' שנאו רע" - אכן, יש שנאה חיובית והיא שנאת הרע. כדי להבין זאת, חייבים להבהיר מושגי יסוד שקיימת נטיה לבלבל ביניהם. יש טוב ורע, ויש אהבה ושנאה - אבל לא תמיד יש ביניהם זהות מוחלטת. המשוואה האומרת "אהבה = טוב. שנאה = רע" - היא פשטנית ונאיבית. יש אהבה טובה ויש אהבה רעה. יש שנאה טובה ויש שנאה רעה. מותר לשנוא את הרוע, צריך לשנוא את הרוע. לא צריך לאהוב כל דבר, אסור לאהוב כל דבר ללא הבחנה.

מיהו "צדיק גמור"?

נדייק יותר ונאמר: שנאת הרע מדגישה את אהבת הטוב. זו המשמעות של "אהבי ה' שנאו רע" - אם אתה אוהב את ה' - וממילא, אתה אוהב את הטוב, שהרי ה' הוא "טוב בעצם", ואוהב את האמת, שהרי ה' אלהים אמת" - אם כן, אתה שונא את הרע, באותה המדה ממש. יתירה מזו, החסידות מסבירה שההבדל במדרגות הצדיקים נמדד במידת שנאת הרע שלהם. כך "צדיק גמור" הוא זה שכל-כך שונא את הרע עד שממש אינו יכול לסבול אותו, כדבר מאוס המעורר סלידה וגועל נפש, "וכפי ערך גודל האהבה לה' כך ערך גודל השנאה לסטרא-אחרא והמיאוס ברע בתכלית" (תניא פ"ג).

התורה מדגישה את האהבה, אבל לא שוכחים להתייחס לרע כראוי. לו. לאהוב את הטוב ולשנוא את הרע, במיוחד בפורים...

מישהו מהקוראים עוד מחזיק את הבטן? אין צורך. אותה תחושת בטן שלכם, בזכות האהבה ובגנות השנאה, היא נכונה מאד, אבל כשאנו מדברים על הצדיק השונא את הרע זו שנאה אחרת לגמרי: שנאה שאינה נובעת מנטיה רעה ונמוכה של הנפש, לא טיפת גאווה ולא שמץ כעס הרסני - אלא כזו המעידה על טוב ועדינות, טוהר וזיכוך. כן, ישנם צדיקים כאלה, וכדאי להזכר בהם (או לפחות לדמיין): דמות מאירה וקורנת, שופעת טוב ואהבה, שאתה כמעט נמס מולה - וכשדמות כזו נתקלת מלאת ענוה וסבלנות, שאתה פשוט שונאת אותה, והדבר רק מעצים את שיעור קומתו של הצדיק.

הכח המניע של הצדיק הוא ודאי האהבה, הקשר החיובי אל ה', מקור הטוב, אבל מתוך שהוא מלא באהבה, בהכרח וממילא, מגיעה שנאת הרע. לכן השנאה הזו מהווה מדד לעוצמת האהבה. את האהבה עצמה קשה למדוד, היא אור שופע ומסנוור, במהירות-האור שאינה נתפסת, אבל האור ניכר על רקע חשוך, הוא הרע החוסם את התפשטותו. התגובה של הצדיק לרע נקראת שנאה, והיא משרטטת סביב האור קווים של מסגרת שהעין יכולה לתפוס.

אהבת ה' היא כאש בוערת. "עזה כמות אהבה... רשפיה רשפי אש שלהבתיה. מינים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא יטפפוה". כאשר האש הטהורה הזו נתקלת במשהו רע, היא פשוט "שורפת אותו" (וכך היא ניתנת גם למדידה והשוואה). זו השנאה שמדובר עליה כאן, שאינה מטרה בפני עצמה אלא תוצאה של אש האהבה. ורמז יפה לכך בפסוק האהבה "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך" - ערך הגימטריא של המילים בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך שווה למלה שלהבת, "שלהבתיה" השורפת את הרוע, כאשר המלה החוזרת "בכל" רומזת לכליון הרע, התלוי על עץ גבוה.

פורים לנו

כמעט שכחנו שאנחנו בסעודת פורים.

ראינו שאמנם האהבה היא העיקר, אבל לצידה יש מקום גם לשנאת הרע, במיוחד אצל הצדיק, המזדהה לגמרי עם הטוב ושונא את הרע בתכלית. אך בפורים יש הדגשה נוספת: ראשית, מתברר שכולנו יכולים להתחפש למרדכי הצדיק, וביחד איתו לתעב את הרע. ואף שאנו מודעים היטב לרוע המאיים עלינו מבפנים (כן, בתוך הלב שלנו) - הרי באמת ובתמים אנו רוצים להפטר ממנו, כמו גידול ממאיר שאין לנו טיפת סימפטיה אליו. זהו ניתוח-לב לא פשוט - המבדיל בין "ברוך מרדכי" ל"אורו המן" בתוכי פנימה - ולכן מומלץ לשתות עוד כוסית, ולהגיע ל"עד דלא ידע".

ושנית, לא מדובר רק ברוע כמושג מופשט, דמות שטנית חולנית שלא מן העולם-הזה, או זהות וירטואלית שהומצאה רק כדי שיפוצצו אותה במשחק מחשב. לא מדובר רק ביצר-הרע שבתוכנו. בפורים מתייחסים לדמויות מאד ממשיות, שטן בן העולם-הזה, "מי הוא זה ואי זה הוא?... המן הרע הזה".

כאב הבטן עלול לחזור. כל עוד מדובר במהות מופשטת, ניתן להבין את הדחיה המוחלטת של הרע, אבל האם ניתן לטפוח מישהו במציאות כרע מוחלט?

מתוך השיעור השבועי

ראש חודש אדר ב' תשע"ד

”ברית מלח”

”וכל קרבן מנחתך במלח תמלח ולא תשבית מלח ברית אלהיך מעל מנחתך על כל קרבןך תקריב מלח” - ארבע פעמים מלח בפסוק אחד (הריכוז הכי גדול של מלח בתנ”ך). זהו הפסוק השלושים בספר ויקרא, ובמלה מלח האות הבולטת היא הלמ”ד (שלשים). בפסוק זה יש 10 אותיות למ”ד, והאות השלושים בפסוק היא למ”ד.

המלח נותן טעם בכל דבר, ”היאכל תפל מבלי מלח?”. כך ישראל נותנים טעם בעולם, הם המלח של העולם, ותפקידם לתת טעם בכל דבר ולהכשיר אותו לאכילה.

אדה”ז מסביר שהמלח בתורה הוא טעמי התורה - פנימיות התורה, הקבלה והחסידות - שנותנים טעם בכל שאר חלקי התורה.

על מלכות בית דוד נאמר ”ממלכה לדויד על ישראל לעולם לו ולבניו ברית מלח”. מלכות בית דוד תגיע לשיאה בביאת המשיח. יש קשר בין המלה משיח למלה מלח - שניהם מתחילים ומסיימים ב-מה, והאותיות שי של משיח הופכות ללמ”ד של מלח, בפעולת חילוק, ש”ן חלקי יו”ד שווה למ”ד. מלח קשור למלך, מלך המשיח אוהב מלח...

המלח קשור במיוחד ללחם (אותיות זהות). כך נפסק להלכה שאמנם על כל קרבן צריך לשים מלח, אבל רק בקרבן מנחה (הנקראת לחם) המלח מעכב, אם לא שמו מלח המנחה פסולה.

השלחן דומה למזבח, ובכל אכילת לחם צריך להוסיף מלח. מבואר בקבלה שלחם = ג”פ הוי”, וכך צריך לכוון כשמטבילים את הלחם במלח שלש פעמים.

מלח מופיע בתנ”ך בהקשרים שליליים, כסימן חורבן וקללה, כמו במהפכת סדום ועמורה. מאידך, יש בו מצוה חשובה שצריך לשים אותו על הקרבן. יש בו נשיאת הפכים. כמו מלח סדומית שהוא הכי משובח והכי מסוכן.

לפי רש”י המלה ”ממלח” בתורה פירושה מעורב, ומכאן שמלח קשור לתערובת, חיבור.

במלח יש חיבור של חסד וגבורה. המלח נמצא בדרך כלל בתוך המים, המסמלים את החסד, ומפיקים אותו על ידי שריפה, אש, בחינת גבורה. לפי הקבלה, המלח הוא ”גבורות דאבא” שהופכות להיות ”חסדים דאמא”.

בעם ישראל צריך להיות מלח טוב, תערובת טובה וחיבור נכון בין כל חלקי העם, הימין והשמאל. אך לא תערובת שלילית עם נכרים (כמו בנישואי תערובת), מלח רע של חורבן ח”ו. על ידי תערובת טובה, ”מלח ברית אלקיך”, נזכה למשיח, ”ברית מלח” שניתנה למלכות בית דוד.

בבית המקדש, הציבור הוא שמביא את המלח, גם עבור מי שמביא קרבן יחיד. בלי מלח אין קרבן - אם אין השתתפות בציבור אין משמעות להתקרבות של היחיד.

במושגים מדעיים, המלח הוא נתרן כלורי. הנתרן הוא החלק המסוכן, הדין, והכלור הוא החלק של החסד. בכל תרכובת כימית יש יסוד אחד זכר” ואחד נקבי”. הזכר הוא זה שיש לו אלקטרונים עודפים, והנקבי הוא זה שחסרים לו אלקטרונים. בנתרן כלורי (מלח), יש לנתרן אלקטרון עודף, בבחינת זכר, ולכלור חסר אלקטרון, בחינת נקבה. נותן ומקבל.

חז”ל אומרים שכאשר הקב”ה חילק בין מים תחתונים למים עליונים בכו המים התחתונים שגם הם רוצים להיות לפני המלך, ואז ה’ הבטיח להם שיקריבו מהם בניסוך המים (בסוכות) ואת המלח על כל הקרבנות. המלח גם ממתיק את המים הרעים, כמו שעשה אלישע הנביא. המים מסמלים את התענוג, ”מים מצמיחים כל מיני תענוג”, והמלח הוא העלאת התענוגים וביורם - במקום תענוג נמוך ומגושם שיהיה תענוג של מצוה, למלוך על התענוג, להביא את המלח למלך.

יש ארבעה טעמים, מלוח, מתוק, מר, חמוץ - כנגד ארבע אותיות שם הוי”. מלוח כנגד החכמה, נתינת הטעמים, נתינת טעמים. וכן מלח בגימטריא ג”פ, ’, הוי” בחכמה; מתוק כנגד הבינה, ”חסדים דאמא”, המתקת הגבורות בשורשם בבינה; מר כנגד המדות, שבהם יש הרגשת מירות בשבירת הכלים; חמוץ כנגד המלכות, חמוץ היינו חמץ. זו הישות שהופכת להיות מלכות הרשעה. צריך לתקן את החמץ, ולדאוג שהמלכות לא תחמיץ את השעה.

לשם כך, מקדמים את ”פרשת זכור”, הנקראת בתורה בשבת שלפני פורים: ”זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתך ממצרים... תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח”. אל תשכח את מעשיו הרעים, ואל תתרשל לקיים בו את הראוי לו בבוא העת, ”מלחמה לה’ בעמלק מדר”ר” - כאילו כולנו עומדים במסדר לפני יציאה לקרב והמפקד מכניס בנו ”רעל” (בעגה הצבאית). כדי לקבל מושג מיהו עמלק ומיהו המן, לא צריך להרחיק יותר מדי. ההיסטוריה הקרובה - עד עצם היום הזה - מספקת לנו מספיק ”דמויות מופת” המתחרות על תואר המן המודרני. כך למשל, במקום רשימת עשרת בני המן, מפרשנדתא עד ויזנא, אפשר לשבץ שמות כאייכמן ומנגלה - שכל יהודי בריא בנפשו אמור לחוש כלפיהם שגאה.

אכן, יש כאלה שאיבדו לגמרי ”צלם אלקים”, ובפה מלא אנו יכולים לומר עליהם ”ארור המן”. ואולי בכל זאת יש בהם עוד נקודה טובה, אבודה ונסתרת? יתכן. אל דאגה, הקב”ה יציל וישמור את אותה נקודה טובה, שהרי גם ”מבני בניו של המן לימדו תורה בבני ברק”. אבל מבחינת המחזה שמועלה לפנינו, אנו רשאים, וצריכים, להתייחס להמן ורש כ”ארורים הרשעים”.

שוב אהבה

וגם כאן, בפורים, השלילה היא תוצר של החיוב. כל מצוות הפורים מכוונות ל”אנרגיות חיוביות”, עוד אהבה ועוד ”דיבוק חברים” עם כווולם, ורק כשאנו במעגל סובב, עם מרדכי היהודי, שרים בקול ”ל’יהודים היתה אורה ושמחה וששן ויקר” (ובמקביל באגף הנשים, במעגל עם אסתר המלכה) - נוכל לראות, בזוית העין, את המן הרשע על העץ (וסליחה על האפליה, לא ברור מה עם זרש).

כך גם לפני ”פרשת זכור” קוראים את ”פרשת שקלים”, בפתחת חודש אדר, העוסקת במצוה לתת מחצית השקל תרומה לה’, לצורך קניית הקרבנות, שמבטאים התקרבות לה’. נתינת מחצית השקל היא ביטוי של אהבה וחסד, נתינה מתוך הלב המתנדב. זהו המניע הראשון של עשיית הטוב, שאיתו אנו פותחים ”ברגל ימין”, יותר נכון: ביד ימין. הכסף מבטא את הכיסופים. האהבה שאינה יודעת גבולות, אהבת ה’ ואהבת כל בראיו.

רק אחרי הפתיחה הזו, כאשר אנו כבר מאיצים על ”מסלול המראה” חיובי, מצטרפת - וחיבת הצטרף - הפרשה השניה, היא ”פרשת זכור”. זכור ואל תשכח שבאהבה לבדה אי אפשר לנצח. כי כאשר אתה הולך בדרך, תמיד נמצא לצידך גם הרע, ”אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחרך”. אל תתכחש לקיומו, ואל תחשוב לכסות אותו באהבה מתקתקה, שרק תזין אותו כסוכר המזין את החיידקים.

עד דלא ידע

לסיום, ניתן לראות את אהבת הטוב ושנאת הרע כשני צדדים מקבילים, בשתי כפות המאזניים. השוויון הזה רמז בדברי חז”ל שחייב אדם להתבסס בפורים ”עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי”. מדובר ממש בנוסחת שוויון, שכן ארור המן שווה בגימטריא ברוך מרדכי! כשני צדדים של אותה המטבע.

אבל האר”י הקדוש מפתח את נוסחת השוויון לשיא מהפכני עוד יותר, והוא מפרש ”עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי” - עד שהאדם יאמר ”ברוך המן”. רגע, מה קורה כאן? הרי הסברנו שממש אסור לאהוב את הרע ולברך אותו! אלא שהאר”י מעלה אותנו אל המבט של הצדיק הגמור, לאחר שהגיעה לשנאת הרע. אחרי ”סור מרע ועשה טוב”, אחרי ”אוהבי ה’ שגאו רע” - מגיעים למבט כזה הרואה את ה’ בכל דבר, עד שנשארת רק האהבה. כמו שה’ עצמו - בסופו של דבר - אוהב את כל יצוריו, אחרת לא היה להם קיום.

”עד דלא ידע” פירושו: עד שיגיע לדרגה שמעל הידיעה. כך מוסבר ביחס לאמונה: ”תכלית הידיעה - שלא נדע”, כי הידיעה תמיד מוגבלת, ומעל הידיעה נמצאת האמונה. וכך בהקשר שלנו: בתוך הידיעה שלנו יש תמיד מקום להגבלות של טוב ורע, של אהבה ושנאה, אבל אחרי הידיעה, ומעליה, אנו מתאחדים עם אהבת ה’ ואז הכל אהוב והכל ברוך, ”ברוך המן”, כי הגענו לדרגה של ”עד דלא ידע”, לא ידע לשנוא.

